

Overweging voor zondag 15 november 2020

Negende zondag van de herfst

Inleidende woorden over de gang van zaken deze dienst:

Geachte luisteraars, beste lezer, gemeenteleden en vrienden van de Doopsgezinde Gemeente,

Deze week ontvangt u weer een dienst per geluidsfragment, of op papier, voor de dienst van zondag 15 november. Naar de informatie van dit moment kunnen we volgende week zondag weer met een maximum aantal van 30 personen samenkomen in de Singelkerk, en zal de dienst tegelijkertijd 'ge-livestreamd' worden, en via de site "Kerkdienstgemist.nl" te beluisteren zijn.

Over het hoe en wat van het intekenen op die dienst en het volgen van de streaming wordt u op de hoogte gebracht via de Nieuwsbrief, per email. Maar misschien zal er ook nog geen dienst in de kerk gehouden kunnen worden, dat moeten we op het moment van opname van deze dienst nog afwachten. Of de zwaardere lockdown van nu iets verlicht zal worden is op dit ogenblik nog niet bekend gemaakt. We zullen het merken.

In de diensten waarin ik, Henk Leegte, sinds eind september ben voorgegaan, hebben we ons beziggehouden met de verschillende beden van het "gebed des Heren", het Onze Vader. Vorige keer (twee weken geleden) ging het over ons dagelijks brood, en zo zijn we vanmorgen aangekomen bij de bede: "vergeef ons onze schulden, zoals ook wij onze schuldenaren hebben vergeven".

Als muziek bij het onderwerp 'vergeving' koos Jeroen Koopman een stuk in drie delen, drie Koraalvariaties van de Noord-Duitse componist Matthias Weckmann, getiteld: "Ach wir armen Sünder". Matthias Weckmann is geboren in Niederdorla (Thüringen), rond 1616, en overleden te Hamburg in 1674. Hij is een componist uit de Duitse barok, en leerling van Heinrich

Schütz, in Dresden, waar hij ook gewerkt heeft in de Schloßkirche. Daarnaast is hij organist in Hamburg geweest, zijn meest vruchtbare periode als componist. Weckmann is een belangrijk componist, vooral voor orgel en clavecimbel, een directe voorloper op Bach. De laatste periode van zijn leven, in Hamburg was zoals gezegd zijn meest productieve periode. En je moet in deze tijd onwillekeurig denken dat hij toen ook de cantate schreef "Wie liegt die Stadt so Wüste", en dat deed ter nagedachtenis aan zijn vele collega's die het leven hadden gelaten tijdens een pestepidemie in Hamburg, die destijds aan 20.000 mensen in die stad het leven kostte...

Deze dienst is als volgt opgebouwd: we beginnen met orgel, de eerste Koraalvariatie. Vervolgens klinkt de Schriftlezing, uit het evangelie naar Mattheus, hoofdstuk 18, 21-35, over vergeving. Na de overweging hoort u de tweede koraalvariatie van Weckmann.

Dan volgen de voorbeden, een kort moment voor persoonlijk gebed, dat wordt besloten met het gebed des Heren, het Onze Vader.

Na de opdracht en zegenbede speelt Jeroen Koopman de derde variatie, van Matthias Weckmann "Ach wir armen Sünder". Een goede dienst gewenst!

Orgel: Koraalvariatie 1, Weckmann

Woorden ter inleiding

Zusters en broeders, lezers en luisteraars,
Sinds eind september houden we ons, tijdens de kerkdiensten waarin ik mag voorgaan in de Singelkerk (of zoals nu, per podcast of geschreven tekst) bezig met bidden. Specifieker gezegd: met het Onze Vader, het gebed des Heren, dat Jezus voorstelde om te bidden. "Heer, leer ons bidden", vroegen de leerlingen eens aan Jezus, en toen leerde hij hen het Onze Vader. Jezus probeerde daarmee niet in de eerste plaats een bepaalde vaste gebedstekst te geven, een vast gebed, nee, Jezus wilde hen met dit gebed leren bidden. Eigenlijk zegt hij: als je bidt, doe dat dan in deze geest, volgens dit model. En vervolgens gaf hij hen een tekst die bestaat uit zes afzonderlijke beden, zinnestukjes, die bedoeld is als een oefenschool voor het gebed is: alles zit er in, maar er wordt in een paar woorden zó ontzettend veel gezegd, dat het de moeite waard is iedere bede, woord voor woord te overdenken. En dat doen we dan ook, en zo zijn we vanmorgen aanbeland bij de vijfde bede van het Onze Vader: "Vergeef ons onze schulden, zoals ook wij onze schuldenaren hebben vergeven". Ik lees u een verhaal waar het onderwerp 'vergeving' centraal in staat. Een kort gesprek is het, tussen Jezus en Petrus, waarin Jezus een gelijkenis vertelt.

Schriftlezing: Mattheus 18,21-35

21 Daarop kwam Petrus bij hem staan en vroeg: 'Heer, als mijn broeder of zuster tegen mij zondigt, hoe vaak moet ik dan vergeving schenken? Tot zevenmaal toe?' 22 Jezus antwoordde: 'Niet tot zevenmaal toe, zeg ik je, maar tot zeventig maal zeven. 23 Daarom is het met het koninkrijk van de hemel als met een koning die rekenschap wilde vragen van zijn dienaren. 24 Toen hij daarmee begonnen was, bracht men iemand bij hem die hem tienduizend talent schuldig was. 25 Omdat hij niets kon terugbetalen, gaf zijn heer bevel dat de

man samen met zijn vrouw en kinderen en alles wat hij bezat verkocht moest worden, zodat de schuld kon worden ingelost. 26 Toen wierp de dienaar zich aan de voeten van zijn heer en smeekte hem: "Heb geduld met mij, ik zal u alles terugbetalen." 27 Zijn heer kreeg medelijden, hij liet hem vrij en schold hem de geleende som kwijt. 28 Toen deze dienaar naar buiten ging, trof hij daar een van de andere dienaren, die hem honderd denarie schuldig was. Hij nam hem in een wurggreep en beet hem toe: "Betaal me alles wat je me schuldig bent!" 29 Toen wierp deze zich voor hem neer en smeekte hem: "Heb geduld met mij, ik zal je betalen." 30 Maar hij wilde daar niet van weten, integendeel, hij liet hem gevangenzetten tot hij de hele schuld zou hebben afbetaald. 31 Toen de andere dienaren begrepen wat er gebeurd was, waren ze zeer ontdaan, en gingen ze naar hun heer om hem alles te vertellen. 32 Daarop liet zijn heer hem bij zich roepen en hij zei tegen hem: "Je bent een slechte dienaar. Heel die schuld heb ik je kwijtgescholden, omdat je me erom smeekte. 33 Dan had jij toch zeker ook medelijden moeten hebben met die andere dienaar, zoals ik medelijden heb gehad met jou?" 34 En zijn heer was zo kwaad dat hij hem in handen van de gerechtsbeulen gaf tot hij de hele schuld zou hebben terugbetaald. 35 Zo zal mijn hemelse Vader ook ieder van jullie behandelen die zijn broeder of zuster niet van harte vergeeft.'

Overweging:

Zusters en broeders, luisteraars,

"Niet lang na de verkiezingen, besloot de president een klein stukje in de buurt te gaan wandelen, uiteraard vergezeld door zijn lijfwachten. Het was rond het middaguur, en er werd besloten om in een restaurant te gaan lunchen. Ze zaten in een bekend restaurant, midden in de stad, en ieder bestelde waar hij zin in had. Terwijl het gezelschap wachtte op de ober die de menu's kwam brengen, zat er een man aan een tafel alleen, eveneens te wachten totdat hij bediend zou worden. Toen zijn eten geserveerd was, vroeg de president aan één van zijn

lijfwachten of hij de man aan het tafeltje alleen wilde uitnodigen om zich bij hun gezelschap te voegen, en bij hen aan tafel te komen zitten. De bodyguard deed wat hem gevraagd werd. De man aan het tafeltje alleen stond op, nam zijn bord, en schoof zwijgend aan, naast de president. Zijn handen trilden hevig terwijl hij snel begon te eten, en hij keek terwijl hij at alleen maar naar zijn bord. Toen hij klaar was stond hij op, en zonder zelfs de president maar aan te kijken gaf hij een knikje, en verliet het restaurant. De lijfwachten waren zeer verbaasd. Eén van hen zei: "Madiba, ik denk dat die man ziek was of iets dergelijks, want zijn handen beefden de hele tijd terwijl hij bij ons aan tafel zat. En hij zei niks!". "O, nee", zei de president. Ik weet zeker dat de reden dat zijn handen beefden ergens anders om was!" De lijfwachten keken hem vragend aan, en toen vertelde de president: "Die man was één van de bewakers in de tijd dat ik opgesloten was in de gevangenis. Meerdere malen, nadat de bewakers me hadden mishandeld, schreeuwde ik het uit van de dorst, en dan kwam deze man, om me te vernederen. Hij lachte me uit, en in plaats van me water te geven, plaste hij over mijn hoofd. Deze man is niet ziek, dat weet ik wel zeker, hij was doodsbang. Ik denk dat hij zo zat te trillen omdat hij vreesde, dat nu ik de president van Zuid-Afrika ben geworden, ik hem naar de gevangenis zal laten sturen, en hetzelfde met hem zal laten gebeuren als hij met mij deed: hem mishandelen, kwellen, en vernederen. Maar zo ben ik niet, zo'n karakter heb ik niet, en mijn ethisch besef is niet zo. Mensen die wraak zoeken, en schuld aanwrijven die verwoesten gemeenschappen, terwijl degenen die op zoek zijn naar verzoening en het vergeven van schuld een gemeenschap juist opbouwen." Aldus Nelson Mandela.

"Vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven hebben onze schuldenaren". Het gaat vanmorgen dus over vergeving. En u moet het mij nou maar vergeven, want ik zie er tegenop om er wat over te zeggen. Want vergeving, dat is me nogal niet

wat, en wie ben ik. Vergeven, het is misschien meer iets voor heiligen, à la president Mandela. Het is bijna geen woord uit onze werkelijkheid. En om vergeving vragen, dat is me ook al niet even een opgave.

Lang geleden was er een broeder uit de Gemeente, die mij aan het eind van zijn leven vertelde hoe hij in het kader van de zogenaamde 'politie acties' in Indonesië als jonge dienstplichtige iemand had doodgeschoten. Een gebeurtenis die hij zijn hele leven met zich mee had gedragen, zonder daarover met iemand te kunnen spreken. Hij droeg deze last alleen. En hij vroeg zich af of het hem vergeven zou worden door de Eeuwige, en vroeg mij of ik hem het zou kunnen vergeven. Ik moet daar nog steeds af en toe over nadenken. En één van de gedachten, naast alle andere die bij mij opkomen als ik aan deze altijd zó zachtmoedige broeder moet denken, (geliefde vader, geliefde echtgenoot, milde oude man, ik was erg op hem gesteld) is ook wat ik daar dan mee te maken zou hebben. Was deze man op dit punt niet vooral met zichzelf en zijn eigen zielenrust bezig, en moest ik nou komen opdraven om hem gratis aan genade te helpen? En wat zou dat nou uitmaken?

Kijk, ik denk dat daar ook ergens de weerstand van Petrus zit. Want vergeving, dat is natuurlijk allemaal wel goed en aardig, maar er zijn toch ook grenzen, ergens? Of niet soms. En wie ben ik nou helemaal.

Ook denk ik, dat vergeving soms ernstig belemmerd wordt, omdat mensen elkaar te haastig om vergeving vragen. Te ondoordacht. Echte vergeving is altijd een lange weg, met veel lijden voor beiden, nooit een korte weg, een goedkope. Waar écht schuldbesef ontbreekt (wroeging in het hart), en waar de wil ontbreekt om daar waar mogelijk het aangedane onrecht zo goed als het kan nog enigszins goed te maken, daar wordt vragen om vergeving een zinloze actie.

En wat het géven van vergeving betreft: wanneer mensen mij kwaad of onrecht berokkenen, ben ik in de allereerste plaats geïnteresseerd in mijzelf. Ik verzorg mijn wonden, ben op mijzelf gericht, en sta niet zo open voor de ander die mij onrecht deed. En naar de mate waarin ik geraakt ben, en naar de mate waarin ik wel of niet licht geraakt en kwetsbaar in het leven sta, zal ik open kunnen staan voor wie mij onrecht deed. Als ik alle beschikbare kracht die in mij is nodig heb om mijzelf in dit lastige leven staande te houden, en voor mijzelf op te komen, zal ik nauwelijks ruimte over hebben, om mij in te denken in de gevoelens van een medemens. Wie geestelijk of psychisch in de knel zit, kan zich maar moeilijk de luxe permitteren om de geringe zekerheid die hij zèlf in het leven heeft gevonden, te ondergraven met schuldgevoelens en vragen om vergeving. Als je zelf maar nauwelijks op de been kunt blijven, kun je moeilijk een ander op de been helpen. Pas als je iets over hebt, kun je iets voor een ander over hebben, en vindt een mens ruimte voor zoiets als vergeving.

En daar komt nog bij, dat de voor vergeving noodzakelijke openheid voor de ander, ook afhankelijk zal zijn van de bestaande machtsverhoudingen. Wie in het leven al vaker de rol van de mindere moet spelen, krijgt bij aangedaan onrecht eindelijk eens een beetje macht in handen - nu kan hij (of zij) eens met recht en reden zijn stem verheffen! En daarom ook dat je binnen bepaalde machtsstructuren (u mag overal aan denken), men bij 'de minderen' dan ook dikwijls minder motivatie zal aantreffen om 'de machthebbers' vergevingsgezind tegemoet te treden. Waartoe zou de vergeving ook dienen, anders dan om de conflicten toe te dekken, en de bestaande verhoudingen feitelijk te handhaven?

Vergeving vragen én vergeving geven, is altijd samen door de pijn heen gaan, en werkelijk met elkaar nieuw worden, en opnieuw beginnen. En waar mensen te zeer in de strijd om de macht verwickeld zijn, kan échte vergeving dan ook niet

plaatsvinden, en zie je op z'n hoogst alleen vergeving in de vorm van 'zand erover', of 'we doen alsof er niets gebeurd is'. En in feite betaalt dan meestal de mindere voor de kwijtschelding van de schuld met onderwerping, en de sterkere ontvangt vergeving zonder er iets voor te hoeven doen. De gevoelens van pijn, van angst, van schuld, maar ook van vreugde om herstelde relatie, worden op dit niveau niet of nauwelijks doorleefd, en doorgewerkt, en niets of niemand wordt erdoor nieuw gemaakt. Daarom ben ik in de loop der jaren toch ook steeds meer geneigd om te denken dat het niet goed is, als gekwetste, en in hun draagkracht beperkte mensen vergeving als een soort wet krijgen opgelegd, wat de kerken nogal eens gedaan hebben. Pijn, een mens aangedaan, kan zó hevig zijn, en de schade zó diep en definitief, dat een mens veel tijd nodig heeft, voor hij tot echte vergeving in staat is.

En ik zeg nog maar een keer wat ik zonet ook al zei: dat vergeving eigenlijk geen woord uit onze werkelijkheid is. En het is dus ook nogal griezelig wanneer de kerk, hoog boven mensen verheven, de vergeving van zonden oplegt als plicht. Vergeving: eigenlijk is het alleen een woord van God.

En ik realiseer me nu pas voor het eerst ineens, dat het daarom ook natuurlijk al is opgenomen in de klassieke gelóófsbelijdenissen van de vroege kerk, van Constantinopel en Nicea! "Ik gelóóf in de vergeving van zonden". Vergeving hoort inderdaad thuis in de werkelijkheid van de Eeuwige. In die werkelijkheid waarin een mens gelóóft, of op durft te vertrouwen, of probeert in te geloven. U weet wel, die werkelijkheid die aan het licht kwam, waar die joodse man uit Nazareth zijn voeten zette, terwijl hij omging met oplichters en afpersers, melaatsen, mislukkelingen en geboefte. De werkelijkheid die ook oplicht waar mensen met de moed der hoop in gehoorzaamheid hem navolgen in hun dagelijks leven. Vergeving is bijna geen woord uit onze werkelijkheid, maar een mogelijkheid waarin je kunt leren geloven. Door de ontmoeting

met die joodse man uit Nazareth. "Ik geloof in de vergeving van zonden".

"Ik ook!", zegt Petrus. "Zeven maal, wat dacht u daar van?" En dan vertelt Jezus dat schitterende verhaal, wat ik zo juist las, opgetekend door Matheus. Over: wie veel vergeven is, die kan veel liefhebben. Over: wie niet weet hoe begenadigd hij is, die loopt het risico ongenadig te zijn voor anderen. Zo loop je ook het risico de gevangene te blijven van je wrok en verbittering.

Er was eens een koning, die wist wat vergeving was. Echt waar? Vergeet het maar! Nee, niet, onthoud het goed! Het is trouwens geen sprookje, maar een gelijkenis. Van Jezus, over God.

Er was eens een mens. "Genade!", riep zijn broeder. Maar dat woordje kende hij niet, hij kende geen pardon.

Er was eens een koning die zijn dienaar vergaf. Onbestaanbaar eigenlijk, maar hij bestaat. En hij heet God.

Er was eens een mens, begenadigd. Die geen genade kende. Hij bestaat in veelvoud. Maar hij kan eigenlijk niet bestaan.

Er was eens een koning, en die koning was God. Die het woord vergeving spelde. Letter voor letter, de jaren door.

En er was eens een mens, die daarvan leefde en van kon laten leven. Die mens leerde ons het Onze Vader.

In dat gebed bidden wij, of in ons de gezindheid van die mens mag zijn. De mens die aan het kruis voor zijn beulen bad. Die op de paasmorgen degenen die hem verloochend hadden en verlaten, zijn broeders noemde. Die Petrus vergeven heeft. Petrus, die ooit gevraagd had of zeven maal aan de maat was. En die nu zelf diep in de schuld zit. Het is een tekening van Rembrandt, dacht ik. Na de verloochening. Petrus ligt diep geknield, hij heeft zo'n berouw. En Rembrandt laat Petrus op zijn handen de sleutels dragen, die Jezus hem heeft toevertrouwd. Maar Petrus voelt: ik ben niet degene die die sleutels nog kan bewaren, en geeft ze aan Jezus terug. "Heer,

ik ben niet waardig..." En dan zegt Jezus: "Simon, zoon van Jona, heb je mij lief?". "Ja", zegt Petrus. "Weid mijn schapen". Dat betekent: "Petrus, hier heb je de sleutels terug. Je zonden zijn je vergeven".

Ja, beste zusters en broeders, het is eigenlijk als je erover nadenkt bijzonder typerend dat de volksvroomheid Petrus, de man van het "er zijn grenzen", uitgerekend hem aan de grens van de hemel heeft neergezet, met z'n sleutels.

Vergeven heeft ook te maken met jezelf vergeven. En vergeving, verzoening, met jezelf en met wat je overkwam én wat je deed, schept ruimte. Ruimte om verder te gaan, of om opnieuw te beginnen.

Een paar dagen geleden ging ik 's avonds naar boven om mijn zoon van bijna 13 een zoen te geven en 'slaap lekker' te zeggen. Maar hij lag ongelukkig in zijn bed, en was tegen zijn tranen aan het vechten. "Wat is er met jou aan de hand?, vertel het eens", zei ik tegen hem. En hij vertelde dat het een moeilijke dag was geweest. En dat hij die dag een paar dingen vergeten was te doen, die hij wel had beloofd en afgesproken. Hij moest er steeds maar aan denken, zei hij, en voelde zich slecht. Ik vertelde hem dat er in elk geval om te beginnen morgen weer een nieuwe, verse dag was, waarop hij opnieuw zou kunnen beginnen en proberen het goed te maken. "Was het trouwens helemaal je eigen schuld dat het mis ging?", vroeg ik. "Of was er ook een gedeelte waarbij je gewoon pech had?". Ja, dat laatste was het ook, pech, maar dat was niet het hele verhaal. Er was vooral ook schuld. Samen keken we naar zijn kinderproblemen. En toen vroeg ik: "Was er vandaag ook nog iets fijns?" Ja, dat was er ook geweest, nou en of, als hij er over nadacht, en hij begon te vertellen en weer een beetje te stralen. "En was dat fijne nou mazzel, of heb je er zelf ook iets aan gedaan?", vroeg ik. Eigenlijk was het vooral mazzel

geweest, maar er was toch ook sprake van enige eigen verdienste.

Ik stelde voor om naar die beide dingen te kijken, en naar die beide dingen op twee manieren. Ten eerste: Wat was fijn en wat was niet fijn? En wat was geluk, of pech, en wat was eigen schuld of eigen verdienste? Zowel van het fijne van de dag, als van het niet-fijne. "Voor al die dingen kun je dan God bedanken. En daarna beseffen dat er morgen weer een dag is, waarop je helemaal opnieuw kan beginnen, met wat je geleerd hebt van vandaag."

Adriaan dacht na, keek tevreden, gaf me een zoen, en viel toen als een blok in slaap.

Amen

Orgel: tweede koraalvariatie van Weckmann.

Voorbeden - stil gebed - gebed des Heren

Eeuwige, onze God,

We danken u, bron van al het goede en schone, dat de belofte van uw liefde en vergeving steeds weer klinkt in uw huis. Ook juist middenin een tijd van afstand en vervreemding. En we danken u voor de kracht van de muziek, die ons boven onszelf uittilt, en ons op zo'n unieke wijze heel dicht bij u brengen kan. Voor de helende en verbindende kracht van uw liefde en vergeving bidden wij, in een wereld waarin de vreugde van de verbondenheid, het feest der herkenning, het zo vaak afleggen tegen angst, hebzucht, ijdelheid en onverschilligheid.

Voor begrip en vriendschap tussen allen die zich aangesproken voelen door de persoon van Jezus van Nazareth bidden wij: dat zij een wijde blik mogen hebben, een hart waarin niet alleen plaats is voor de eigen geliefden maar voor ál wat leeft. Ook bidden we voor hen die niet kunnen geloven in, vertrouwen op een God die mensen liefheeft en vergeeft. Voor wie het beeld van Jezus als mens die liefheeft volkomen vreemd is. Voor wie zijn opgegroeid in de schaduw van een wrede, koude God en

voor hen wier geloof verkild is door wat het leven hen heeft aangedaan.

Voor hen die hun liefste hebben verloren aan ziekte, aan de dood bidden wij, voor hen die hun liefsten moeten achterlaten in de tijd. Wees hen nabij die u zo hard nodig hebben, en hen wier namen wij noemen in de stilte van dit moment...

En bidden we dan, met de woorden die Jezus ons leerde:

Onze Vader, die in de hemelen zijt,
Uw Naam worde geheiligd,
Uw Koninkrijk kome,
Uw wil geschiede, gelijk in de hemel also ook op aarde.
Geef ons heden ons dagelijks brood
en vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven hebben
onze schuldenaren.
En leid ons niet in verzoeking maar verlos ons van de Boze.
Want van U is het Koninkrijk, en de kracht en de heerlijkheid
tot in eeuwigheid,
Amen

Zegenbede: Gaan wij dan een nieuwe week in, biddend om de zegen van de Eeuwige, met als opdracht dat wij intussen mogen zijn: standvastig, onwankelbaar, en te allen tijde overvloedig in het werk des Heren. De genade van Jezus Christus onze Heer, en de liefde van God, en de Gemeenschap van de Heilige Geest zij met u, met ons allen,
Amen

Orgel: Derde koraalvariatie van Wecmann